

СЛАВОМИР ГВОЗДЕНОВИЋ – КЊИЖЕВНО ДЕЛО У ДУХУ СРПСТВА

У овом раду дат је осврт на живот и рад Славомира Гвозденовића, једног од најзначајнијих српских песника у Румунији и расејању. У циљу бољег разумевања његовог рада, дат је преглед његовог живота и деловања, а потом и преглед његовог песничког и научног рада у Румунији, Србији и расејању.

Кључне речи: песник, стварање, научно деловање, мотив родољубља, медитација о животу и смислу писања, љубавна поезија, дечија поезија.

О писцу

Овај рад посвећујемо Славомиру Гвозденовићу, угледном професору³ и истакнутом песнику поводом шездесет пет година живота и успешног педагошког и песничког рада. Познат као поуздан пријатељ, омиљен наставник и колега, својим је ангажманом дао значајан допринос развоју нашег одсека. Славомир Гвозденовић је врстан зналац српског језика и српске књижевности. Одсек за србистику оплеменио је изузетним односом са студентима, преносећи им љубав према књижевности. Увек друштвено и стручно активан у књижевном домену – организовао је више запажених културних манифестација. Своје реферате из области српске књижевности сугестивно излаже на научним конференцијама и објављује их у часописима и зборницима. Преводалачку каријеру започео је 80-их година, најчешће у тандему са Лучијаном. Алексиуом.

Професор Гвозденовић је веома надарен, непоновљив и свој, многострана и веома комплексна личност (пре свега песник, преводилац, антологичар и професор).

¹ mata.andreici@e-uvvt.ro; mtaran75@yahoo.com

² Рад је настао у оквиру пројекта „Истраживање културе и историје Срба у Румунији“ Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији, који финансира Савез Срба у Румунији.

³ С. Гвозденовић је гостујући професор на одсеку *српски и хрватски језик и књижевност* (од 1992. године одржава предавања из српске књижевности).

Дипломирао је српски и румунски језик и књижевност на Универзитету у Букурешту. Докторирао је 2000. године на поезији Васка Попе. Члан је разних књижевних удружења (Савеза писаца Румуније, Удружења књижевника Републике Српске, Књижевног друштва Косова и Метохије, Друштва књижевника Војводине, почасни члан Удружења књижевника Србије, члан и сарадник Матице српске), уредник многих књижевних издања и антологија, главни уредник књижевног часописа *Књижевни живот* (Темишвар).

Објавио је импресиван број песничких књига: 37 књига поезије, 6 у Србији, 4 на румунском и 2 на немачком, 1 на енглеском и 1 на пољском језику. Приредио је и превео неколико антологија српске поезије у Румунији, Србији и српском расејању. Боравио је на значајним књижевним фестивалима по Европи и у Америци. Поезија Славомира Гвозденовића превођена је на више светских језика. Заступљен је у антологијама, антолошким изборима и зборницима у Румунији (Бугарски и Милин, 2016: 41–48), Србији (Милановић, 2015: 139) и у свету. Био је председник Савеза Срба у Румунији и српски посланик у Парламенту Румуније. Добитник је неколико књижевних награда у Румунији и Србији. Изабран је за првог председника Скупштине дијаспоре и Срба у региону (2010–2012). Данас је почасни председник Савеза Срба у Румунији.

Наводимо, у наставку, објављене збирке песама, приређене антологије, преводе, добијене награде и друга признања:

Збирке песама: *Крила и помало ватре* (Букурешт, 1975), *Песме пред зору* (Темишвар, 1977), *Одбрана крила* (Букурешт, 1978), *Лирика* (Букурешт, 1981), *Ведро отварање камена* (Букурешт, 1983), *Јуначење речима* (Букурешт, 1986), *Уибеник о видаревој кући* (Букурешт, 1988), *Подвлачење црте* (Београд, 1988), *Бели сунчани круг* (Темишвар, 1989), *Камен за плакање* (Букурешт, 1990), *Српска молитва у Темишвару* (Нови Сад, 1991) *Реч и светлост* (Темишвар, 1994), *У кући са огњем и ледом* (Београд, 1995), *Рађање претка* (Темишвар, 1997), *И.* (Темишвар, 1999), *Црњански у Темишвару* (Београд, 2002), *Страх у клопци* (Темишвар, 2003), *Școala de seară/Вечерња школа* (Темишвар, 2003), *Крст и крик I, II* (Темишвар, 2003), *Америка, Чикаго, Видовдан* (Темишвар, 2003), *Страшна прича из Клисуре* (Београд, 2005), *Die Schulen von Alexandria/Александријске школе* (Темишвар, 2005), *Fragment despre adjective descriptive* (Темишвар, 2007), *Колико Косова у мени* (Темишвар, 2007), *Јављање на Нери* (Београд, 2010), *Сасвим луда прича* (Темишвар – Крагујевац, 2012), *Корњача силази на Дунав* (Београд, 2013), *Обраћање Београду* (Београд, 2015), *Са српског лимба* (Темишвар, 2016), *Господе развесели* (Темишвар, 2017), *Златне речи у кући језика* (Београд, 2018).

Антологије: *У плавом кругу звезда: српска поезија у Румунији* (Нови Сад, 1990), *Улазница* (Зрењанин, 1991), *Из дечије собе. Избор српске књижевности за децу у Румунији* (Ужице, 1993), *У плавом кругу звезда. Срп-*

ска послератна поезија у Румунији (Београд, 1998), *Porumbelul de argilă. Poeți sârbi din România* (Букурешт, 1998), *Писци са границе. Зборник радова* (Сечањ, 1999), *Па ти усним, па се смејем...* Антологија поезије за децу у Румунији (Колари, 2000), *Миља 1065. Зборник књижевног кружока Жарко Деспотовић у Белобрешки* (Темишвар, 2001), *Преображењска антологија. Добитници Велике базјашке повеље* (Темишвар, 2003), *Звезда која се не гаси. Антологија српске духовне поезије у Румунији* (Темишвар, 2005), *Откривање Срба. Српска књижевност у Румунији* (Крагујевац, 2009), *Банатски алманах* (Темишвар, 2010), *Чувари Вертограда. Антологија српске поезије југоисточне Европе* (Темишвар, 2012/2013), *Liniștea care netezește rănilе. Antologia poezilor sârbi din Kosovo și Metohija* (Темишвар, 2013), *Кад изађеш на залеђене обале. Антологија* (Нови Сад, 2013).

Преводи (заједно са Лучијаном Алексиуом): Живка Комленац, *Când se pornesc zidurile* (Темишвар, 1995); Горан Ђорђевић, *Pământ risipit. Poeme* (Темишвар, 1998); *Porumbelul de argilă. Poeți sârbi din România* (Букурешт, 1998); Катарина Костић, *Ucigașii de cuvinte. Poeme* (Темишвар, 2000); Миодраг Павловић, *Adunarea câinilor la Cnossos. Poeme* (Темишвар, 2006); Миодраг Павловић, *Glasul de sub piatră. Poeme* (Јаши, 2007); Миодраг Јакшић, *Micul zmeu și visele sale. Poezii pentru copii* (Темишвар, 2007); Љубомир Симовић, *Furtună deasupra Belgradului. Poeme* (Темишвар, 2009); *Malul celălalt. Antologie de poezie sârbă* (Букурешт, 2012); *Liniștea care netezește rănilе. Antologia poezilor sârbi din Kosovo și Metohija* (Темишвар, 2013); Мићо Цвијетић, *Rugăciunea lui Nechifor* (Темишвар, 2013); Љубомир Симовић, *Portus regius* (Темишвар, 2013); Иван Негришорац, *Conjunții* (Темишвар, 2014); Јеремија Лазаревић, *Vânătorul neobosit* (Темишвар, 2014).

Награде: Награда „Борски грумен“, Међународни сусрети балканских писаца (Бор, 1988); Награда „Бранко Миљковић“, Удружења књижевника Србије (Београд, 1989); Награда „Шушњар“, Удружења књижевника Републике Српске (1995); Награда Темишварске филијале Савеза писаца Румуније (Темишвар, 1995, 2007, 2010); Награда Православне српске црквене општине Црвенка (1997); Награда Савеза писаца Румуније (Букурешт, 2000); Награда „Драгиша Кашиковић“ (Београд, 2004); Награда „Арсеније Чарнојевић“ Министарства за дијаспору Владе Србије и Удружења књижевника Србије (Београд, 2005); Српска књижевна награда (Темишвар, 2008); Награда „Слободан Јовановић“ Министарства за дијаспору Владе Србије (Београд, 2010); Награда „Повеља Мораве“ Књижевног друштва града Мрчајевци и УКС (2010); Награда „Стеван Сремац“ Банатског културног центра Ново Милешево и месне заједнице Елемира (2011); Награда Друштва књижевника Војводине, за целокупно књижевно дело (Нови Сад, 2012); Награда „Песничко успеније“ Књижевног друштва Косова и Метохије, за целокупан књижевни допринос (Косовска Митровица – Звечан, 2012); На-

града „Бранко Радичевић“ Бранковог кола, за целокупан песнички и стваралачки опус (Сремски Карловци, 2013), Сретењска повеља Срба у Мађарској (2018).

Повеље и медаље: Медаља части Светске српске заједнице (Београд, 1998); Орден Председника Румуније „За културне заслуге“ (2002); Награда и орден „Арсеније Чарнојевић“ Владе Србије/Министарство за сарадњу са Србима у региону (Београд, 2004); Орден „Вук Караџић“ Председника Србије и Црне Горе (2006); Златна медаља председника Републике Србије (Београд, 2012).

Главне компоненте Гвозденовићеве поезије

Главне компоненте Гвозденовићеве поезије јесу: *родољубиви мотиви, размишљања о животу и смислу писања, љубавна и дечија поезија.*

Најчешћи елементи-симболи у Гвозденовићевој поезији јесу: *камен, река, птица, звезде, светлост* (Стојановић, 2009: 179–182). *Камен* – симбол непролазности, трајања; *река* – симбол протицања времена и континуитета. Ти симболи трајности су присутни и чести у песниковим стиховима: „*Од кад га имам свете/ тиња ко Вишињег свећа/ у ваздух га повијам/ чувам богат и срећан/ сваке га ноћи узем/ подупрем луду главу/ ударам њиме кућу/ хвала, Боже, за справу*“ (Гвозденовић, 2015: 163). Присутни су и други елементи: *гусле, олтари, кости оца*. Они, метафорично, стварају алегоричке слике прошлости српске, обележавајући сфере песникових размишљања о родољубљу. Предмет песниковог интересовања и истраживања јесу сан о прошлости и историјске српске вредности (Граховац, 2011: 147–155): „*небом анђеле призивљем/ и крв ножа вером трујем./ нож из крви расте дивље/ и зле чини побеђује*“ (Гвозденовић, 2018: 7). Његова је поезија прожета националном традицијом, народном књижевношћу и митологијом.

Ауторове песме имају печат дубоке мисаоности и оригиналности. За њихово разумевање потребан је виши образовни ниво читалаца, као и познавање суштине метафоричког песниковог израза: „*у мраза отвара прозоре/ своје куће млекарнице/ да озебло срце подгреје зимом/ белом и очигледном/ размишља: све млеко света/ не вреди као овај отворени прозор/ овај заљуљани понор који ме дотиче*“ (Гвозденовић, 2013: 87). Гвозденовићеве песме оживљавају унутрашњи песников свет, асоцијативним путем слике претаче у речи. Његов је свет идеја огроман. Знатан број Гвозденовићевих песама бави се смислом певања и судбином песника: „*кад се сам огледнем/ у ноћи без звезда/ кад песничке лаже/ с небеса до језде/ младићи што носе/ сетне пергаменте/ пискав корак капне/ кроз моје ламенте/ бранко први цикне/ преко вртног прага/ и с крчагом златним/ безимена драга/ све уза-*

*вре одмах/ у срцу, у глави/ када се стриц његош/ из векова јави/ међу јавом
мед сном/ у лудом немиру/ кад угледам лазу/ у црном шеширу/ и сву редом
србску/ господу нам лирску:/ у молитву капљем/у маниту писку“* (Гвозденовић, 2017: 19-20). Певање је за њега вид постојања, док је песма за њега начин националног опстајања, мост, веза између прошлости и садашњости.

У ауторовим љубавним песмама има питања, недоумица и поређења, и као и сви други мотиви његове лирике, и овај љубавни је прожет личном истином: *„њу ниси могао ни птичијим цвркутом да стигнеш/ када јој је коса на истоку међу соколов/ око јој у крилу јужног полубога/ а колена на четири поља усправљена//...заобилазили смо вешто/ гимназије и гимназијалке/ Кафку и пастире/ њен изазовни ход љубао је ножеве/ и пијане дружине/ далека мора и ботаничке баште“* (Гвозденовић, 2015: 29–30).

Гвозденовић је пронашао пут и до дечијих срца, открио им радост детињства, изазивајући у деци читаву скалу осећања и расположења. Један од конститутивних елемената у грађењу слике и стиха је игра, лудистичка компонента. У песмама посвећеним деци доминирају слике које код деце стварају активан однос према стварности, будући у њима радост према животу и игри: *„Вредна пчела прва: СРК/ Шарен лептир за њом: ТРК/ Ни кос није више: МРК/ Крилом мрси дедин брк // Семе спрема небу: СКОК/ Немиран је песме: ТОК/ Свет икаћа (децо!): СМОК/ Истекао зими: РОК“* (Ђуричковић, 1999: 25).

Ауторов песнички језик је оригиналан и разноврстан, метрички правилан, са свим врстама римовања и са тактовима који стварају правилан ритам. Својевремено је Срба Игњатовић, познати књижевни критичар у Београду констатовао како Славомир Гвозденовић, иако живи на периферији српског језика богати га и негује са више пажње него у самој Матици: *„књига Српска молитва у Темшвару* зрело је остварење песника који је усредоточио, *уцеловио* свој израз и мотивски круг. Из ње провејава сазнање да је песников најтемељнији и најсуверенији завичај сам његов језик: *мој језик је кућа/ у коју се уздах сав и свуда/ не знам му боју /ни докле му срце сеже/ знам само да је кров од невремена/ за граматику/ и геометрију слепих песника.* (Игњатовић, 2002: 13).

Ова мала скица песништва Славомира Гвозденовића има за циљ да укаже на његов рад и његове преокупације.

Научни рад

Личност професора и песника Славомира Гвозденовића обележена је и научно-истраживачким радом. Његова докторска теза описује рад савременог песника Васка Попе. Наслов његове докторске дисертације јесте: *Језик и стил у поезији Васка Попе*. Свој научни рад наставља у том правцу, то јест његови радови ослањају се на поезију Васка Попе (Гвозденовић, 2013: 35–45; 2015: 73–86) и романе Милоша Црњанског, пре свега роман *Сеобе*.

Славомир Гвозденовић истиче надреалистичке моменте у поезији Васка Попе. Наиме, схватање његове поетике је било неразумљиво публици из разлога што је он никад није теоријски објаснио, већ ју је само представљао, и то имплицитно, својом поезијом. Издвајам само неке запажене надреалистичке моменте у поезији Васка Попе: суочавање са бесмислом и запажање о човековој усамљености у равнодушном свету са којим не може да успостави везу, изједначавање са самим непрекидним свемирским стварањем. Одлазак из неприхватљиве стварности код Попе се појављује у три вида која га приближавају надреализму: враћање изворима, сан и хумор.

У својој докторској дисертацији Славомир Гвозденовић истиче значајан допринос који је Васко Попа дао богаћењу српске поезије истичући како је Попа био први српски модерниста. Значајно место заузимају странице посвећене повезаности Васка Попе са српском традицијом и српским фолклором. Попа је преведен на скоро 25 језика и после енглеског најприсутнији је у румунском језику. У наведеном раду Гвозденовић пажљиво означава додирне тачке румунских песника из Србије и српских из Румуније са поезијом Васка Попе. На основу свега у закључку констатује како и зашто је Васко Попа значајно име у историји српске књижевности, једно од најзначајнијих после Другог Светског Рата.

У свом осврту на Милоша Црњанског, Славомир Гвозденовић даје приказ једне од првих поема Милоша *Црњанског Тражилово*, као и његових романа: *Сеобе* и *Друга књига Сеоба*. Такође, говори о Црњанском у Темишвару. Простор у поетици Милоша Црњанског има значајну улогу. У најпознатија два романа, *Сеобама* и у *Другој књизи Сеоба*, наслови указују на динамизоване просторе. Ови географски топоними у насловима имају тек функцију метафоре за просторе среће до којих ваља стићи. Полази се од стварних, реалних простора, који се најпре појављују као скучена, загушљива места, која код јунака, лирског субјекта или самог писца изазивају тренутни осећај тескобе. Он ће неумитно иницирати слику имагинације која ће проширити њихов духовни ракурс све до далеких, неограничених, бескрајних простора. То су, у ствари, нежељени, референтни простори, у којима се налази субјекат у делу Црњанског. Из тих загађених, приземних, овоземаљских простора, најчешће се вапило за чистим, прозирним ваздухом у висинама. О свему овоме Славомир Гвозденовић води на посебан начин рачуна, опседнут величином пишчевог дела. Уз записе посвећене великом Милошу Црњанском и још неколико значајних српских песника и прозних писаца, Славомир Гвозденовић им посвећује и своје стихове: *Лаза, Црњански у Темишвару* (Гвозденовић, 2002: 13; 2017: 19–20).

Закључак

Говорити о Гвозденовићевом књижевном и научном стваралаштву је веома тешко из простог разлога што је дијапазон његовог интересовања итекако широк. Посебно је у функцији поетског стваралаштва, изванредан песник истанчаног израза и модерних форми. Гвозденовић је првенствено песник, већ значајан и у Матици и у српском расејању. Он то доказује са својих скоро четрдесетак књига, али не мање важно за нас јесте и чињеница да бележи значајне странице о великим српским писцима, да пише предговоре и поговоре за бројне писце чија су дела у разним приликама штампана поново код нас или у Матици (од Славка Веснића и других српских писаца у Темишвару до Драгољуба Филиповића, Радомира Андрића, Гојка Ђога и других чије је књиге приближио румунском читаоцу). Закључна констатација наведеног осврта на поезију Славомира Гвозденовића, иако окренут новим песничким формама не одбацује традицију и културно наслеђе прошлости. Он је најсвестранији и стваралачким опусом најплоднији књижевник српске дијаспоре. Обим и вредност Гвозденовићевог опуса упућују да је он ту привилегију заиста заслужио.

Литература

- Бугарски, Милин, 2016: С. Бугарски, Ж. Милин, *Лексикон Срба књижевника са данашње територије Румуније (1705-2015)*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, стр. 41–48.
- Гвозденовић, 2018: С. Гвозденовић, Милош Обилић, у: *Златне речи у кући језика*. Београд: Филип Вишњић, стр. 7.
- Гвозденовић, 2015: С. Гвозденовић, Камен за плакање, у: *Обраћање Београду*. Београд: Удружење књижевника Србије, стр. 163.
- Гвозденовић, 2013: С. Гвозденовић, Млекар који се стиди дечака и угашене ватре, у: *Корњача силази са Дунава*. Београд: Просвета Филип Вишњић, стр. 87.
- Гвозденовић, 2015: С. Гвозденовић, Лаза, у: *Господе развесели*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, стр. 19–20.
- Гвозденовић, 2015: С. Гвозденовић, Госпођица Лена, у: *Обраћање Београду*. Београд, стр. 29–30.
- Гвозденовић, 2013: С. Гвозденовић, Лирски дијалог Васка Попе са традицијом. *Српско језичко наслеђе на мултикултурном простору Баната*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, стр. 35–45.
- Гвозденовић, 2015: С. Гвозденовић, Српска поезија у Румунији и њени односи са модерном поезијом у Србији понаособ са поезијом Васка Попе. *Исходшта*. Темишвар-Ниш: Филозофски Факултет у Нишу, стр. 73–86.

- Гвозденовић, 2002: С. Гвозденовић, *Црњански у Темишвару*. Београд: Просвета, стр. 13.
- Граховац, 2011: С. Граховац, *Печат времена и вредности*. Житиште: СИТО-ПРИНТ, стр. 147–155.
- Ђуричковић, 1999: М. Ђуричковић, *Игра пролећа* С. Гвозденовић, у: *Најдража река - панорама песника за децу из дијаспоре 1939–1999*. Књижевно – Издавачка Задруга Књиготека, стр. 25.
- Игњатовић, 2002: С. Игњатовић, *Красно слово*, у: Славомир Гвозденовић, *Црњански у Темишвару*. Београд: Просвета, стр. 13.
- Милановић, 2015: М. Милановић, *Биографски лексикон. Српски писци у расејању (1914–2014)*. Београд: стр. 139.
- Стојановић, 2009: В. Стојановић, *Орфеј међу нама*, у: *Додири и прожимања*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, стр. 179–182.

Mața Țaran Andreici

SLAVOMIR GVOZDENOVICI – LITERARY WORK IN THE SERBIAN SPIRIT

Summary

This paper gives a review of the life and work of Slavomir Gvozdenović, one of the most important writers in Romanian and abroad. In order to gain a better understanding of his work, there is the short review of his life and activities, followed by the review of his poetic and scientific work.

Key words: poet, creation, scientific activity, motive of patriotism, thinking about sense of writing, poem.

АНЕКСИ Збирке песама:

1.

2.

3.

4.

